

THE REFORM OF THE CIVIL CODE, NEW PRIVATE LAW INSTITUTIONS AND THEIR QUESTIONABLE INDIGENIZATION

Liviu Bogdan Ciucă

Assoc. Prof., PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: The reform of the Civil Code, which has been expected, debated, attacked and appreciated, has come to a legal conclusion almost ten years ago. Ten years after adoption, years that exposed and underwent the entire test of the doctrinaire assay and its application in practice. If the reform of private law as a whole is considered to be a success, there are still institutions imported on this occasion which, due to the national legal culture or due to the incomplete takeover of the anomie inspired by the legislation of another state, generate confusion or difficulty in implementation. Such a situation also occurs in the case of the lack of dedication, namely the forgiveness of the innocent inheritance. The possibility of forgiveness being forgiven, well received and necessary becomes difficult to enforce because of the legislator's reservation to fully take over the text of the Canadian legislation, the civil code in Quebec. This article addresses the issue of the influence of foreign legislation in the matter, criticisms generated by the text of the Romanian civil code and proposes sue de lege ferenda.

Keywords: Civil code, reform, unworthy, inheritance, succession.

Considerații generale

Importanța moștenirii ca instituție juridică și relațiile generate de aceasta între autorul succesiunii și moștenitori săi, este foarte clar confirmată de legiuitor în Codul civil, adoptat în anul 2009 și intrat în vigoare în anul 2011. O simplă comparație a acestui Cod civil la care facem referire, cu actul normativ de la 1864 ne relevă o sistematizarea a materiei care oferă un spațiu mult mai generos instituției moștenirii de către legislația în vigoare. Astfel, Codul civil actual dedică în integralitate Cartea a IV-a "Despre moșteniri și liberalități" acestei materii spre deosebire de vechiul Cod civil adoptat în anul 1864 și aplicat începând cu anul 1865, cod care fără a dedica o carte acestei instituții, impune reglementări în materie prin textele art. 650 - art. 941, articole ce le regăsim în Cartea a III-a denumită "Despre diferite moduri prin care se dobândește proprietatea".

Fiind de acord cu teoria care stabilește că "principiile dreptului civil sunt idei de bază care se regăsesc în întreaga legislație a României, fiind consacrate de legea fundamentală, precum și de alte legi mai importante, care orientează reglementările juridice și aplicarea dreptului român"¹, apreciem totuși că un sistem legislativ este modificat în timp, suportând transformări impuse de context, de influențele legislative externe și de necesitatea reglementării unor situații concrete ce există la un anumit moment dat în viața reală.

În mod evident, o reformă legislativă atât de profundă și consistentă trebuia să țină cont de reformele similare ce au avut loc atât în spațiul European, cât și în afara acestuia. Făcând o analiză asupra instituțiilor reformate sau de noutate absolută, legiuitorul român s-a lasat influențat de legislația altor state, legislație care și-a dovedit utilitatea ulterior adoptării și aplicării acesteia. Chiar dacă similar tuturor momentelor de încercare reușită, sau nu, a

---

¹ Buda Daniel, *Elemente de drept civil. Aspecte teoretice și practice în administrația publică*, Editura Accent, Cluj Napoca, 2017, pag. 18;

modificării Codului civil, și momentul din 2009 a “beneficiat” de criticile celor care susțineau că influența din legislația altor state nu este potrivită, susținem că preluarea unor abordări legislative sau instituții ce și-au dovedit valoarea în spațiul legislativ al altor state este benefică și recomandată.

Influența Codului civil din provincia Quebec și a Codului civil francez asupra legislației ce vizează nedemnitățile de a moșteni

Influențat de Codul civil al provinciei Quebec și de Codul civil din Franța, Codul civil Român, abordează instituția nedemnității având o altă perspectivă și formă față de vechea legislație în domeniu.

Astfel, nedemnitățile de a moșteni este mai nou structurată sub două forme, respectiv, “nedemnitățile absolute” și “nedemnitățile judiciare” și se stabilește, cu titlu de noutate absolută că, nedemnul poate fi iertat de autorul succesiunii, iertarea acestuia ducând la îndepărtarea efectelor nedemnității.

Plecând de la principiile generale ale dreptului de a moșteni, drept garantat de Constituția României² prin art. 47 conform căruia orice persoană fizică sau juridică are dreptul să culeagă o moștenire care este izvorâtă în temeiul legii sau al testamentului cu obligația îndeplinirii împreună a următoarelor condiții generale, două sunt pozitive și două sunt negative:

Condiții pozitive: 1. Are capacitate să moștenească așa cum este prevăzut de art. 957 C. civ.

2. Are vocație concretă să moștenească așa cum este prevăzut de art. 962 C. Civ;

Condiții negative: 1. Nu este nedemnă de a moșteni așa cum o prevede art. 958 - 959 C. civ.

2. Nu a fost dezmoștenită așa cum prevede art. 1074 C. civ, intrăm practic în materia nedemnității de a moșteni, materie reglementată de această dată sub două forme, respectiv nedemnitățile de drept și nedemnitățile judiciare.

În Codul civil în vigoare, nedemnitățile de drept este consacrată de art. 958 C. civ. “(1) Este de drept nedemnă de a moșteni: a) persoana condamnată penal pentru săvârșirea unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe cel care lasă moștenirea; b) persoana condamnată penal pentru săvârșirea, înainte de deschiderea moștenirii, a unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe un alt succesibil care, dacă moștenirea ar fi fost deschisă la data săvârșirii faptei, ar fi înlăturat sau ar fi restrâns vocația la moștenire a făptuitorului. (2) În cazul în care condamnarea pentru faptele menționate la alin. (1) este împiedicată prin decesul autorului faptei, prin amnistie sau prin prescripția răspunderii penale, nedemnitățile operează dacă acele fapte au fost constatate printr-o hotărâre judecătorească civilă definitivă. (3) Nedemnitățile de drept poate fi constatată oricând, la cererea oricărei persoane interesate sau din oficiu de către instanța de judecată ori de către notarul public, pe baza hotărârii judecătorești din care rezultă nedemnitățile”.

În cazul nedemnității judiciare, această instituție este reglementată de art. 959 C. civ “(1) Poate fi declarată nedemnă de a moșteni: a) persoana condamnată penal pentru săvârșirea, cu intenție, împotriva celui care lasă moștenire a unor fapte grave de violență, fizică sau morală, ori, după caz, a unor fapte care au avut ca urmare moartea victimei; b) persoana care, cu rea-credință, a ascuns, a alterat, a distrus sau a falsificat testamentul defunctului; c) persoana care, prin dol sau violență, l-a împiedicat pe cel care lasă moștenirea să întocmească, să modifice sau să revoce testamentul. (2) Sub sancțiunea decăderii, orice succesibil poate cere instanței judecătorești să declare nedemnitățile în termen de un an de la

²Constituția României (legea fundamentală) – reprezintă principalul izvor pentru dreptul constituțional, însă constituie, totodată, și un izvor important pentru dreptul civil și nu numai, raportat la faptul că unele drepturi fundamentale ale cetățenilor, garantate de Constituție, reprezintă, în același timp, drepturi subiective civile, având ca titular persoana fizică DR Daniel Buda, *Elemente de drept civil. Aspecte teoretice și practice în administrația publică*, Editura Accent, Cluj Napoca, 2017, pag. 24;

data deschiderii moștenirii. Introducerea acțiunii constituie un act de acceptare tacită a moștenirii de către succesibilul reclamant. (3) Dacă hotărârea de condamnare pentru faptele prevăzute la alin. (1) lit. a) se pronunță ulterior datei deschiderii moștenirii, termenul de un an se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare. (4) Atunci când condamnarea pentru faptele menționate la alin. (1) lit. a) este împiedicată prin decesul autorului faptei, prin amnistie sau prin prescripția răspunderii penale, nedemnitățile se poate declara dacă acele fapte au fost constatate printr-o hotărâre judecătorească civilă definitivă. În acest caz, termenul de un an curge de la apariția cauzei de împiedicare a condamnării, dacă aceasta a intervenit după deschiderea moștenirii. (5) În cazurile prevăzute la alin. (1) lit. b) și c), termenul de un an curge de la data când succesibilul a cunoscut motivul de nedemnitățile, dacă această dată este ulterioară deschiderii moștenirii. (6) Comuna, orașul sau, după caz, municipiul în a cărui rază teritorială se aflau bunurile la data deschiderii moștenirii poate introduce acțiunea prevăzută la alin. (2), în cazul în care, cu excepția autorului uneia dintre faptele prevăzute la alin.(1), nu mai exista alți succesibili”.

În concret, această reglementare este preluată din Codul civil al provinciei Quebec, respective art. 620 - 623.

Redăm spre exemplificare textele din art. 620, care prevede că, “Următoarele persoane sunt nedemne de moștenirea de drept: (1) o persoană condamnată pentru încercarea de a atenta la viața defunctului; (2) o persoană decăzută din exercițiul drepturilor părintești, cu scutirea pentru copil de la obligația de a furniza sprijin, în ceea ce privește succesiunea copilului. 1991, c. 64, a. 620; I.N. 2014-05-01”. Art. 621. “Următoarele persoane pot fi declarate nedemne de moștenire: (1) o persoană vinovată de cruzime față de persoana defunctă, sau care s-a comportat altfel față de ea, într-un mod serios condamnabil; (2) o persoană care a ascuns, modificat sau distrus, cu rea-credință voită, testamentul defunctului; (3) o persoană care a împiedicat testatorul să elaboreze, să modifice sau să își revoce testamentul. 1991, c. 64, a. 621; I.N. 2014-05-01”. Art. 622. “Un moștenitor nu este nedemn de a moșteni, nici nu face obiectul de a fi declarat dacă defunctul a cunoscut cauza de nevrednicie și totuși i-a conferit un avantaj, sau nu a modificat liberalitatea când ar fi putut face acest lucru. 1991, c. 64, a. 622”. Art. 623. “Orice succesori poate, în termen de un an de la deschiderea succesiunii sau când devine conștient de o cauză de nedemnitățile, solicita instanței să aibă un moștenitor declarat nedemn de a moșteni dacă acel moștenitor nu este nedemn de drept”³.

Prin preluarea sub această formă a instituției nedemnității de a moșteni din legislațiile amintite, Comisia specială ce a avut, la nivelul Parlamentului României, misiunea de a modifica Codul civil, la propunerea Comisiei stabilită de către Ministerul Justiției, a încercat să răspundă unei cerințe CEDO, cerință izvorâtă din decizia Velcea și Mazăre contra România, nr 64301/01-1.12.2009⁴.

Decizia, CEDO, consideră că s-a realizat, în privința cazului menționat, o încălcare a art. 8 din Convenție, interpretând “flexibil textul din cod incident în problemă, în contextul unei stări de fapt foarte particulară”⁵. Astfel, Curtea continuă pentru prima dată la acest nivel, o abordare pe care o regăsim în practica Curții de Casație Franceze, încă din anul 1984. Chiar dacă obligația de aplicare a jurisprudenței CEDO în dreptul național rezidă din textul convenției este de remarcat faptul că “dreptul românesc nu mai conține dispoziții la fel de clare”⁶.

³ Art.620 – 630 din Codul civil Quebec;

⁴ Publicată în limba română în Monitorul Oficial nr. 373 din 7 iunie 2010;

⁵ Mircea Dan Bob, *Probleme de moșteniri în vechiul și noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 105;

⁶ Gina Ignat, *Influența Convenției europene a drepturilor omului asupra raporturilor juridice civile*, Ed. Hamangiu, București, 2015, p. 273;

Aprecieri critice cu privire la preluarea incompletă, a instituției privind înlăturarea efectelor nedemnității succesoriale din Codul civil al provinciei Quebec

Menționăm critic, la acest capitol, preluarea doar parțială a art. 620 din Codul civil din Quebec și renunțarea la punctul 2 al acestui articol, care face referire la situația succesibilului decăzut din autoritatea părintească, în raport de copilul a cărui moștenire dorește să o culeagă. Articolele 958, 959 și 961 ale Codului civil în vigoare, propun reglementări ce vizează introducerea acțiunii în constatarea judiciară a nedemnității, calificând aceasta ca un act de acceptare tacită, introduce hotărârea civilă definitivă ca și izvor al nedemnității succesoriale, eliminând statutul de singură condiție, existența unei condamnări penale definitive. Tot cu privire la noi reglementări în materie, precizăm că, se limitează termenul de decădere a exercitării acțiunii privind nedemnitățile judiciare, la 1 an. Remarcăm și redăm constatarea faptului că nedemnitățile, așa cum este reglementată în Noul Cod civil, se poate regăsi și în dreptul roman. “Astfel, un rescript al lui Antoninus Pius (sec. I d.Chr.) declara nedemnă de a succede persoana răspunzătoare de moartea testatorului, fiind suficient ca vinovăția să fie constatată de o instanță civilă. Ca urmare, deși enunțăm la începutul secțiunii că în noul cod s-a preluat clasificarea canadiană a nedemnității, realitatea este că – inconștient sau nu – experiența juridică romană dăduse deja acum multe secole răspunsurile necesare. Reducerea continuă a ponderii învățământului de Drept Roman în facultățile noastre ne va obliga astfel tot mai mult să ajungem în postura de a reinventa roata, în loc să pornim de la o experiență deja câștigată și care ne stă gratuit la dispoziție...”⁷.

Remarcăm apreciativ introducerea posibilității de a înlătura efectele nedemnității de a moșteni, așa cum este prevăzută în art. 961 Cod civil și susținem teza că voința autorului succesiunii este mai presus de opinia și dorința celor ce nu au legătură cu succesiunea. În acest context considerăm că dacă în concret, în viața reală, între autorul succesiunii și cel declarant nedemn, a intervenit iertarea, această relație trebuie să poată fi reabilitată și din perspectivă juridică. Această posibilitate este cu atât mai necesară cu cât amintim și încercare de modificare a acestei materii din Codul civil de la 1864, cod în care această instituție nu era reglementată dar pe care o regăsim așa cum ne semnaleză prof. univ. dr. Dan Mircea Bob în lucrarea citată, în art. 815, alin (2), text care crea posibilitatea iertării nedemnului printr-o reglementare foarte apropiată de reglementarea Codului civil în vigoare. Acest text preciză că “cei vinovați de fapte de nedemnități sunt totuși admiși la succesiune, dacă defunctul i-a iertat în mod expres printr-un act autentic sau prin testament”⁸. Cu toate că utilitatea reglementării instituției posibilității iertării nedemnului este unanim acceptată, totuși, dintr-o prudență excesivă și în opinia noastră, criticabilă, legiuitorul român, chiar dacă a avut ca sursă de inspirație art. 622 al Codului Civil din Quebec, a preluat doar parțial reglementările în materia îndeplinirii efectelor nedemnității, precizând, spre deosebire de textul canadian, că simpla gratificare a nedemnului, nu-i dă posibilitatea acestuia să culeagă moștenirea și că, în materia iertării nedemnului, este necesară o precizare expresă din partea autorului succesiunii în acest sens⁹. Practic, textul din codul civil dedicat posibilității înlăturării efectelor nedemnității succesoriale, subliniază dreptul autorului succesiunii de a hotărî cu privire la reabilitarea relației cu succesorii.

Înlăturarea efectelor nedemnității succesoriale

⁷ Mircea Dan Bob, *Probleme de moșteniri în vechiul și noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 108;

⁸ Mircea Dan Bob, *Probleme de moșteniri în vechiul și noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 109;

⁹ “L’héritier n’est pas indigne de succéder et ne peut être tel si le défunt, connaissant la cause d’indignité, l’a néanmoins avantagé ou n’a pas modifié la libéralité, alors qu’il aurait pu le faire”.

Codul civil în vigoare stabilește posibilitatea iertării nedemnului, înlăturarea efectelor nedemnității de a moșteni. Aceasta se poate realiza dacă sunt respectate unele condiții procedural prevazute de lege. Preluând doar o parte din legislația provinciei Quebec, Canada, legiuitorul român s-a dovedit nejustificat, extrem de reținut în reglementarea acestei posibilități. Prudența legiuitorului în această materie, reprezintă aspectul care din punctul nostru de vedere merită criticat. “Legea are valoarea oferită de utilitatea ei și de valabilitatea soluției pe care o oferă la problemele de viață existente în societate la un anumit moment dat. Ori din această perspectivă preluarea parțială doar a textului în materie din Codul Civil al provinciei Quebec lasă neacoperite unele situații ce există în realitate și pot să se nască între de cuius și succesibilul declarat nedemn”¹⁰.

Consacrată de art. 961 C. civ., înlăturarea efectelor nedemnității se realizează în mod expres prin testament sau prin act autentic notarial. Temerile legiuitorului privind o greșită interpretare a intenției autorului succesiunii în raport cu nedemn, a generat o a doua teză a alin. (1) art. 961 C. civ. care în esență este o prevedere prin care se precizează că fără să existe o declarație expresă în sensul iertării nedemnului, legatul lăsat acestuia de către de cuius, după săvârșirea faptei care conduce la nedemnitare nu constituie înlăturarea efectelor nedemnității. Precizarea din alin. (2) al aceluiași articol subliniază reținerea cu care legiuitorul a abordat această instituție în sensul că textul menționat stabilește că nedemnul nu poate fi iertat ca urmare a amnistiei intervenite după condamnare, reabilitare și grați. ere nedemnului sau prin prescripția executării penale¹¹. Drept urmare, constatăm că nedemnul poate să fie iertat și efectele nedemnității să fie îndepărtate doar printr-un text foarte clar și expres ce în conformitate cu prevederile Codului civil în mod obligatoriu și limitativ îmbracă forma unei declarații autentice notariale sau a unei prevederi testamentare din care să emane explicit voința autorului în sensul înlăturării efectelor nedemnității celui declarat nedemn.

Observăm că dacă în ceea ce privește declarația expresă se precizează că aceasta trebuie să fie dată în fața notarului public îndeplinind toate condițiile de fond și formă impuse de Legea nr. 36/1995 în materia declarației autentice, prevederea cuprinsă în testament prin care în mod explicit autorul testamentului îl iartă pe nedemnul succesoral nu trebuie să îndeplinească decât condițiile cerute pentru validitatea testamentului fără a se face o precizare expresă în textul de lege privind obligațiile existente acestei prevederi în interiorul unui testament autentic. Cu toate acestea, având în vedere sensibilitatea demersului și gradul de securitate pe care îl conferă testamentul autentic, recomandăm în materia înlăturării efectelor nedemnității succesorale, folosirea testamentului autentic care să înglobeze în textul său prevederea expresă privind iertarea nedemnului. Prudența legiuitorului român spre deosebire de cel din Quebec este evidențiată și de precizările suplimentare care, prin art. 961 alin. (1) C. civ, stabilește că “fără o declarație expresă, nu constituie înlăturarea efectelor nedemnității”.

Concluzii

Apreciem că în situația în care după momentul săvârșirii faptei care atrage nedemnitarea succesibilului, între viitorul autor al succesiunii și nedemn a intervenit împăcarea și iertarea chiar și fără existența unei declarații exprese notariale sau a unei prevederi testamentare explicite realizate în calitate de autor de către de cuius, înlăturarea efectelor nedemnității trebuie să opereze și în baza unei hotărâri judecătorești. Considerăm că hotărârea judecătorească în cauză, folosind toate mijloacele de probă folosite de lege, poate

¹⁰Fl. A. Baias și colectivul, *Noul Cod Civil Comentariu pe articole*, Editura C.H. Beck, București, 2012, p. 1009

¹¹Art. 961 C. Civ. - Înlăturarea efectelor nedemnității. (1) Efectele nedemnității de drept sau judiciare pot fi înlăturate expres prin testament sau printr-un act autentic notarial de către cel care lasă moștenirea. Fără o declarație expresă, nu constituie înlăturare a efectelor nedemnității legatul lăsat nedemnului după săvârșirea faptei care atrage nedemnitarea. (2) Efectele nedemnității nu pot fi înlăturate prin reabilitarea nedemnului, amnistie intervenită după condamnare, grațiere sau prin prescripția executării pedepsei penale.

constata fără echivoc că între autorul succesiunii și succesibilul nedemn au intervenit fapte ce dovedesc împăcarea între cei doi și iertarea nedemnului și pe cale de consecință efectele nedemnității sunt înlăturate. Într-o asemenea ipoteză instanța poate să fie sesizată în scopul îndepărtării efectelor nedemnității ca urmare a constatării că între cei doi a intervenit iertarea, de către nedemn, creditorii acestuia sau oricare altă persoană interesată ce ar putea să justifice interesul. Considerăm că modificarea prin procedură legislativă a art. 961 C. civ. în sensul introducerii posibilității instanței de judecată de a constata, folosind orice mijloc de probă că între de cuius și nedemn a intervenit iertarea și în consecință efectele nedemnității sunt înlăturate precum și precizarea în textul legii așa cum art. 961 alin. (1), C. civ. îl regăsim și în Codul civil din Quebec, că orice gratificație făcută de autorul succesiunii în favoarea nedemnului, gratificație intervenită după săvârșirea faptei care atrage nedemnitățile produce același efect în sensul îndepărtării efectelor nedemnității, reprezintă un demers pe cât de justificat pe atât de necesar.

În sensul celor prezentate formulăm o propunere de lege ferenda care constă concret în amendarea art. 961 C. civ. după cum urmează: (1) efectele nedemnității de drept sau judiciare pot fi înlăturate: a) expres, prin testament sau print-un act autentic notarial de către cel ce lasă moștenirea; b) ca urmare a unei gratificații lăsate de autorul succesiunii în favoarea nedemnului după săvârșirea faptei care atrage nedemnitățile; c) printre hotărârile judiciare definitive prin care se constată, folosind orice mijloc de probă, ca între cel ce a lăsat moștenire și nedemn a intervenit în fapt iertarea și pe cale de consecință, efectele nedemnității sunt înlăturate; d) ca urmare a constatării notarului public prin act autentic notarial, pe baza documentelor justificative și a declarațiilor de martori că între autorul succesiunii și nedemn a intervenit iertarea și pe cale de consecință efectele nedemnității sunt înlăturate. Prevederile alin. (2) al art. 961 C. civ. se mențin integral.

Concluzionăm deci, ca urmare a analizei prezente că modificările aduse în materie de Noul Cod civil sunt benefice și necesare. Apreciem totuși că vor trebui operate într-un orizont de timp cât mai scurt, o serie de modificări legislative în sensul celor propuse de noi pentru a acoperi cu soluții legislative toate situațiile concrete ce pot apărea în viața reală¹².

BIBLIOGRAPHY

Codul civil Român

Codul civil Quebec

Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale

Buda Daniel, *Elemente de drept civil. Aspecte teoretice și practice în administrația publică*, Editura Accent, Cluj Napoca, 2017

Flavius-Antoniou Baias și colectivul, *Noul Cod Civil Comentariu pe articole*, Editura C.H. Beck, București, 2012

Gina Ignat, *Influența Convenției europene a drepturilor omului asupra raporturilor juridice civile*, Ed. Hamangiu, București, 2015

Liviu Bogdan Ciucă, *Analiza critică asupra procedurii de iertarea nedemnului succesoral*, Editura Juridică Universitară, București, 2016

Mircea Dan Bob, *Probleme de moșteniri în vechiul și noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2012

¹² Liviu Bogdan Ciucă, *Analiza critică asupra procedurii de iertarea nedemnului succesoral*, Editura Juridică Universitară, București, 2016, pag. 78.